

KİTAP TANITMA

Prof. Dr. Esin KÂHYA

Sharaf al-Zaman Tahir, Marvazi On China, the Turks and India (Arabic Text, circa 1120) çev. Minorsky, Royal Society, London 1942.

Eser, yukarıdaki künyesinden de anlaşılacağı üzere, onikinci yüzyılda kaleme alınmış bir seyahatnamedir; o dönemdeki çeşitli ülkeleri gezen Marvazi, bu ülkelerin siyasi birliği, toplum yaşamları ve özellikle de, o ülkelerde yaşayan insanların karakterleri hakkında bilgi verir; o insanlar hakkında daha önce mevcut kanaatleri aktarır.

Eserin ilk kısmı Çin'e ve Çinlilere ayrılmıştır. Kısaca, Çin'den bahseden yazarımız (1-28) burada yaşayan insanların toplum yapısını, gruplarını, bu grupların karakterlerini kısaca bize aktarmaktadır.

Eserin ikinci kısmı Türklerle ilgilidir. Yazarın verdiği bilgiden de anlaşıldığı gibi, Türklerin coğrafik olarak yerleşim yerleri çok dağınık idi. Dolayısıyla yazarımız onları bir halk olarak kabile ve alt kabilelere ayırarak incelemiştir. Bunlardan biri, GHUZZ (TOGHUZGHUZ, bazen de UCH-GHUZ'dur. Yazar bu kabile hakkında şöyle bir açıklama vermektedir: "onların krallarının 1000 muhafızı vardı; günde üç defa yiyip içerlerdi. Kendileri, yılda bir defa halkın önüne çıkardı. Bunların coğrafik olarak yaşadığı bölge Maveraünnehir civarı olup, oradan Harezme doğru inmişlerdir. Onlardan müslümanlarla temasa geçenler İslâmiyeti kabul etmişlerdir. Onlar diğer İslam ülkelerinde Türkman diye adlandırılır." Bu grup, Marvazi'ye göre büyük başarı gösterdi; Peçenekler bölgesine göç ederek, İslam ülkelerine yayıldı; gittikleri yerde fevkalade başarılı oldular; o ülkelerin kral ve sultanları oldular; fevkalade amükemmel karakter gösterdiler. (s. 29).

Kitapta, daha sonra, Hunlar, Kırgızlar, Karluklar, Kımaklar, Hazar Türkleri, Macariler, Kölemenler hakkında ayrıntılı açıklamalar verilmektedir.

Hazar Türkleriyle ilgili olarak ise, eserde, şöyle bir açıklama verilmektedir; "Hazar Türklerinin yaşadığı yere 'Tulas' derler, ve Lw'r da derler, Onların bir şehri Sar's (Sarig-Shin ?) diye adlandırılır. Onların bir başka şehri de Khanbalig diye adlandırılır. Onlar kışın bu şehirlerde yaşarlar. Kralları nereye giderse, 10.000 atlı götürür. Gittikleri yere yaşadıkları çadırlarını da götürürler. Bir yere ulaştıkları zaman bunları orada kurarlar. Bunlar adeta duvar gibi idiler" (s. 33).

Burada, yine Hazar Türklerinin ülkesi olarak B.'das'tan söz edilir. Bu ülke ile ilkin zikredilen arasında 15 günlük bir mesafe vardır. Bunlar da Hazar krallarına itaat ederler. Yazara göre, ülke ormanlık ve geniştir.

Onlar Baklar ve Peçeneklerle iyi geçinirler, Fizik olarak güçel ve hoş insanlardır. Onların kızları gelinlik çağına gelince, evlerini terkedip, erkeklerin arasına karışırlar, ve kenlireni uygun bir eş seçerler (khatip). O kişi kızı babasından ister; baba uygun görürse, kızını o kişiye verir.

Yazara göre, Hazar Türkleri, sığır eti ile ve balla beslenirler. Giyecek için dalak (?) kürkü kullanırlar. Baldan aynı zamanda içecek de yaparlar.

Yazarımız, onların ölü gömme adetlerine bakarak iki grup ayırdetmiştir: a. ölülerini yakan ve b. ölülerini gömen grup. Onların ülkeleri çok geniştir; ağaçlıktır.

Yine burada diğer Türk kavimleri, örneğin Bulgarlar vb. kavimler hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Bu arada bu bölgede yaşayan Ruslar hakkında da ayrıntılı açıklamalar verildiği görülmektedir. Burada verilen bilgiye göre, onlar Harezme yan bir yerde yaşarlar; krallarını Türkler gibi Han diye adlandırırılar; gemilerle Hazer denizine açılırlar; böylece besin temin ederler. Pontus Denzinde Constantinople'a giderler. (s. 36)

Yazar, daha sonra, "biz Türklerden çok bahsetdik; onların kavimleri, hayatları ile ilgili bilgi verdik; burada Hippokrates ve Galen'in onlar hakkında söylediklerini aktaralım" demektedir. Bilindi-

ği gibi, Hip pokrates M.Ö. V. yüzyılda, o günki adıyla, Cos, bugün bilinen adıyla İstanköy'de yaşamış olan, ve özellikle de hekim olarak şöhret yapmış, çalışmalarıyla M.S. XVI. yüzyıla, kadar tıp alanında otorite olarak kabul edilmiş olan bir bilim adamıdır. Galen (M.S. 120-200) de, aynı şekilde, tıp alanında tanınmış otoritelerden olup, XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bu alanda gerek Doğu gerekse, Batı Dünyasında otorite olarak kabul edilmiştir.

Burada ilkin yazarımızın, Hippokrates'in görüşleri olarak verdiği alıntılardan ve daha sonrada Galen'den yaptığı alıntılardan bazılarını görelim.

Hippokrates diyorki "Avrupa ülkesinde Türklerden bir kavim vardır. ve Türkler birbirine benzerler, ancak diğer insanlara benze-
mezler. Mısırlılar gibi, ancak Mısırlıların sıcak ülkelerde yaşamasına karşın, Türkler soğuk iklimlerde yaşarlar." (s. 367

Yine aynı yerde, Hippokrates Türkleri şöyle betimliyor; "Türkler kalın ve etli yüzlüdür, öyle ki onların yüzlerinin kemikleri belli olmaz; vücutları nemli ve yumuşaktır..... vücutları çok şişman ve yumuşaktır" Hippokrates'e göre, vücut özellikleri dolayısıyla kadınlar sık sık hamile kalmazlar.

Yine, seyyahımızın aktardığı bilgilere göre, Hippokrates şöyle demektir: "Asyada kimseye bağlı olmayan, üzerlerinde kimsenin hükmetmediği ionyalılar ve Türkler gibi, insanlar vardır. Onlar kendilerini idare eden hür insanlardır; kimsenin onları idare eden hür insanlardır; kimsenin onları idare etmesine müsaade etmezler. Onlar en cesur ve savaşçı kişilerdir; onlarla savaşan kişilere karşı şükürler olsun kendilerini koruyabilirler." (s. 38).

Hisoprates, aynı zamanda Türk kadınları hakkında bilgi verirken şunları da söylemektedir: "Onların kadınlarının bazıları erkek gibi savaşır. Onlara 'AMAZUNAS' derler. bu demektir ki, onlar sadece tek göğüse sahiptir; keserler; ırklarını devam ettirip, çocuklarını beslemek için diğer göğüslerini bırakırlar. (s. 39).

Yazar Galen'den naklen şu açıklamaları aktarmaktadır: "Saurmata diye de andaldırılan bu insanlar, ufak ve çekik gözlü insanlardır. Onların memleketleri soğuktur. Ülkeleri steptir, ve madenleri vardır. Türkler serbes, rahat hareket eden insanlardır; tam bir meslekleri yoktur."

Yine Hippokrates'in de ifade etmiş olduğu gibi o da Türkleri "nemli vücutlu" olarak belirler, ve onların çok boşaltım yaptığını belirtir. Galen de, Hippokrates gibi, Türk kadınlarının sık sık hamile kalmadıklarını belirtir. Ona göre Türk kadını da erkeği gibi, bağımsızlığına düşkündür. Vücut neminden kurtulmak için sık sık masaj yaptırırlar. Ona göre, bu vücutlarının kurummasına ve onların hamile kalmasına sebep olur.

Yine Galen de, bazı Türk kadınlarının erkekler gibi savaştıklarını söyler; bunun için de "göğüslerini keserler öyleki bütün güçleri kollarına gitsin diye ve vücutları inselsin ve at sırtına kolayca atlasınlar diye." (s. 40).

Eserde, daha sonra yazar, Hindistan ve Hintliler hakkında bilgi vermektedir. Çinliler ve Türklerde olduğu gibi, onlar hakkında bilgi verirken de ülkenin özelliklerinin yanı sıra, toplumun yaşam özellikleri üzerinde de durur.

Hen ne kadar eser, sırasıyla ilkin Çinlileri, daha sonra da Türkleri ve Hintlileri ele alıp, inceliyorsa da, yazarın kendisinin de belirttiği gibi, eser özellikle Türkler hakkında daha ayrıntılı bilgi vermektedir. Ayrıca, yazar, Türkler hakkında sadece kendi gezisi sırasında gördüklerini ve edindiği intibalarını anlatmakla yetinmemiş; kendisinden yaklaşık onyediyüzyıl önce yaşamış Hippokrates ve dokuz yüzyıl önce yaşamış Galen gibi düşünürlerin, Türkler hakkındaki görüşlerini de aktarmıştır. Bu açıklamalar da bizim için son derecede değerlidir.

Onikinci yüzyılda Arapçasının kaleme alındığı ve 1942 yılında İngilizceye çevirilmiş olan bu eserin bugün de, yayınlandığı zamanki kadar Türk tarihi açısından yararlı olduğu noktasından hareket ederek, eserin bu dergide tanıtılmasını uygun buldum. Eserin bir nüshası halen The Wellcome Institute for the History of Medicine kütüphanesinde bulunmaktadır.